

אנו באנו ארצה לבנות ולהיבנות בה

קליטתם של שורדי השואה בארץ בשנותיה הראשונות

חברים רבים, בני הדור השני והשלישי של שורדי השואה שהגיעו, אחרי תלאות מרובות, לשערי הארץ, בין השנים 1945-1955, השתתפו במפגש השנתי לרגל כ"ט בנובמבר, לציון "החזרה לחיים של שורדי השואה". הכנס, שהתקיים בבית הפלמ"ח הוקדש הפעם לשלב האחרון בדרך החתחתים של שורדי השואה – העלייה לארץ והקליטה בה.

סקרה: **בילי לניאדו**, מנהלת הכנס

חברים רבים השתתפו בכנס השנתי לציון "יום כ"ט בנובמבר", שהתקיים השנה ב-28 בנובמבר 2022 בבית הפלמ"ח. חלקם הגיעו לאולם עצמו וחלקם צפו בכנס באמצעות ה-zoom המבורך.

את הכנס ארגן כרגיל פורום ארגוני "החזרה לחיים של שורדי השואה" הכולל את עמותת דורות ההמשך, עמותת מורשת הבריחה, עמותת מעפילי קפריסין וארגון מורשת אקסודוס, בשיתוף יד ושם. הכנס הוקדש הפעם לשלב האחרון של דרך החתחתים שעברו שורדי השואה, מאז הסתיימה מלחמת העולם השנייה, דרך שכללה בריחה, הגעה למחנות עקורים, מחנות מעפילים ומעצר, עד העלייה ארצה. העולים, שורדי השואה הבינו כי רק במדינת ישראל, מדינת היהודים, יוכלו לחיות כאזרחים שווים וגאים ולגדל בה דור המשך.

אך מתברר שלא אל המנוחה והנחלה הגיעו. הקליטה לא הייתה קלה. העולים המותשים נשלחו עם הגעתם לקליטה ומיון ב"שער עלייה" ואחר כך נשלחו למחנות עולים ולמעברות שהוקמו בצורה בסיסית ובחופזה בידי קולטים שרצו לפתור את בעיות העולים הרבים, אף שלא תמיד היו ערים לבעיותיהם.

לימים למדנו כי למרות בעיותיהם וקשיי קליטתם, תרומתם של העולים להגנתה ולעיצובה של המדינה לא תסולא בפז.

מושבי הכנס התמקדו בשלושה נושאים: מסגרות הקליטה של שורדי השואה; קליטתם של בני הנוער שורדי השואה במסגרות השונות; תרומתם של השורדים להקמתה ועיצובה של מדינת ישראל.

בפתיחת הכנס נשאו דברים: **רחל רוזנשטיין**, יו"ר עמותת דורות ההמשך. רחל עלתה ארצה ממחנה עקורים כתינוקת באונייה "גלילה" ונקלטה עם משפחתה במסגרות שונות, כולל "רכוש נטוש"; **ד"ר מירי נהרי**, יו"ר עמותת מורשת הבריחה, דיברה על הציונות המיוחדת של שורדי השואה, ציונות לא אידיאולוגית שהתפתחה בדרכי הבריחה וביטאה את חוויית השותפות עם העם היהודי; **ד"ר נעמה שי"ק**, מנהלת מחלקת התקשוב של "יד ושם", תיארה את התמונה המורכבת של השתיקה וההשתקה והחשדנות ששררה בארץ כלפי השורדים.

אנסה לסקור בקצרה את מהלך הכנס, אבל חשוב לנו להפנות אתכם להקלטה עצמה כדי לחוש את רוח הדברים טוב יותר.

פרופ' חנה יבלונקה

לבנות ולהיבנות בה

את הכנס פתחה **פרופ' חנה יבלונקה**, שיכולה לרשום לזכותה את עובדת היותה חלוצת המחקר על שורדי השואה בישראל. פרופ' יבלונקה דיברה על ייחודיות עלייתם ארצה של שורדי השואה:

1. רמת המוטיבציה – "העלייה ארצה היא בבחינת בריאת העולם", אומר פרופסור שטרנהאל השורד, "אנחנו מפנים עורף למקום שהקיא אותנו מתוכו ומתחילים לבנות עולם יש מאין" 2. "מרגע עלייתם של השורדים, לא זו בלבד שהם עצמם חודרים לתוך החברה הישראלית ואיש איננו קולט אותם, אלא שהם מעסיקים את עצמם בעיצוב החברה הישראלית" 3. "יש להבין מהי נקודת האפס שפוגשת את השורדים מיד לאחר השואה. מחד, העולם שמח ומאושר על סיום המלחמה ומאידך שכול נורא ומנגנון הדחקה שלולא היה קיים, היישוב לא היה עומד במלחמת העצמאות". בהמשך דבריה התייחסה פרופסור יבלונקה לשתי "חויות" שעיצבו את העם היהודי באותה תקופה: השואה מחד והעצמאות מאידך. העצמאות תפסה בשנות המדינה הראשונות את מירב תשומת הלב ואילו השואה החלה לתפוס את תשומת הלב רק מאז משפט אייכמן.

בדבריה על תרומתם של השורדים הדגישה פרופ' חנה יבלונקה את כניסת השורדים לתוך החברה הישראלית בשלושה תחומים עיקריים: א. התיישבות: כשבניגוד לדימוי היהודי בנושא החקלאות, הרי שבשנת העלייה ההמונית, 1949, הקימו שורדי השואה ארבעים ותשעה יישובים חקלאיים, מושבים וקיבוצים, שמצליחים ביותר עד ימינו אלה; ב. מלחמת העצמאות: שני שלישים מהכוח הלוחם של צה"ל היו שורדי שואה, חלק מחניכי קורס הטיס הראשון היו שורדי שואה, ולמצער גם בין הנופלים היו שורדי שואה וחלקם אף מוגדרים "נצר אחרון". השתתפותם במלחמה המכוננת הזאת נתנה לשורדים את התחושה שהם בעלי הבית במקום שאליו היגרו, ושלחימתם במלחמה הזאת היא בבחינת "נקמת התקומה" – "היטלר רצה להשמיד אותנו ואנחנו ההוכחה שזה לא הצליח!"; ג. התרבות: אומנים רבים בין השורדים יצרו עבודות ידועות ומפורסמות, כגון עיצוב אות הגבורה הצה"לי בידי המעצב דן ריזינגר - ניצול שואה וחתן פרס ישראל; דוש (קריאל גרדוש) שיצר את דמותו הידועה של שרוליק עם כובע הטמבל; הפסל בזם יצר את המיצב ביד ושם; שמואל כץ עיטר את ספרי חסמב"ה ושרטט את דמויותיהם של הגיבורים; פאול קור עיצב את הכרזות הממשלתיות הראשונות; ולבסוף - בית לוחמי הגטאות, המחזיאון הראשון בעולם להנצחת השואה, נבנה באותה תקופה בידי שורדים, עם עלייתם על הקרקע.

בהמשך דיברה חנה על השתיקה. לדבריה, השורדים לא שתקו. ביד ושם הוקמה מיד עם עלייתם ארצה מחלקת מחקר ותיעוד בעל פה השיא הגיע במשפט אייכמן, אז הושמעו העדויות החיות בגוף ראשון ולאחזי כול. בעקבות המשפט עלה מעמד השורדים ובכך הושלמה חדירתם אל תוך החברה הישראלית, והשואה הייתה לאחד האירועים המכוננים של הקמת המדינה.

בני הדור השני של השורדים מספרים על קליטתם במסגרות השונות

במושב הראשון של הכנס הוקרנו ארבעה סרטים שבהם רואיינו בני עולים שורדי שואה על קליטתם וקליטת הוריהם בארץ:

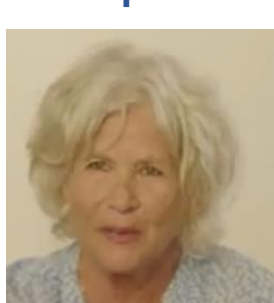
בני אשר – יו"ר עמותת "מורשת המעברות מעקירה לתקומה", שהגיע ב-1950 למעברות רחובות וכורדאני עם משפחתו ממצרים, סיפר על שורדי השואה במעברות ועל היחס כלפיהם מצד העולים האחרים, שורדי השואה, שנמנעו מלספר ולכן לא היה ידוע להם דבר על מה שעברו. [לסיפורו לחצו כאן](#)

ד"ר בלה גוטרמן – בתם של שורדי שואה מפולין, שהגיעה עם הוריה ב-1950 למחנה המיון והקליטה "שער עלייה" ומשם למחנה העולים "מחנה ישראל" ולשיכוני עולים. [לסיפורה לחצו כאן](#)

רחל רוזנשטיין – בתם של שורדי שואה מפולין שנולדה במחנה עקורים בגרמניה, סיפרה על קורות משפחתה שהתגוררה ברכוש נטוש ביפו. [לסיפורה לחצו כאן](#)

רונית פיינגולד – בתם של שורדת שואה מפולין ושורד שואה מהונגריה, שעלו ארצה לדגניה ב', במסגרת עליית הנוער, משם נשלחו לקיבוץ גניגר. משפחת פיינגולד חוותה טרגדיה כאשר בתם הראשונה נפטרה סמוך ללידתה ומקום קבורתה לא נודע. [לסיפורה לחצו כאן](#)

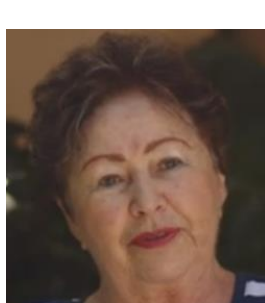
לצפייה בסיפורו של כל מראיין, לחצו על תמונת המראיין

רונית פיינגולד

רחל רוזנשטיין

ד"ר בלה גוטרמן

בני אשר

קליטת ילדים ונוער בישראל

המושב השני בכנס עסק בקליטת ילדים ונוער בישראל. המושב נפתח בדבריה של **פרופ' סנונית שוהם**, יו"ר ארגון מעפילי קפריסין, שהייתה בין התינוקות שהגיעו ארצה באוניית התינוקות מקפריסין, ב-1947, בדיוק ביום שבו התקיים הכנס: 28.11.

את ההרצאה המרכזית במושב זה נשאה **ד"ר תחיה נדיבי הורביץ**, מהמחלקה לא"י וארכיאולוגיה באוניברסיטת בר אילן, בעצמה דור שלישי לניצולי שואה מהולנד. ד"ר נדיבי דיברה על אופי הקליטה ב"עליית הנוער" והתפיסה החינוכית בעקבות השואה והתמקדה בשלב העלייה לארץ וההיקלטות כאן אחרי 1945. 750 אשורות כניסה לגאליים הושגו מדי חודש בחודשו עבור 750 ילדים שנקלטו במוסדות חינוך, במושבים וב**קיבוצים** אליהם נשלחו

על פי שיוכם התנועתי כדי להקים גרעין. הקיבוצים לא חסכו מאמצים לקלוט את הילדים, שסבלו מבעיות רגשיות ומסייטי שואה, כמו בניית גדר תיל סביב הקיבוץ. לדבריה, המחקר בנושא הגישות החינוכיות טוען מצד אחד כי הקיבוצים לא נתנו מענה לקשייהם של הילדים כניצולי שואה, ואילו חוקרים אחרים טוענים שעצם הימצאותם בקיבוץ, ולקחת חלק במשימות הלאומיות, נתנה תחושה של הזדהות שהייתה לה השפעה מרפאת.

במושבים, המתיישבים היו האחראים לחינוך. כל ילד נקלט במשפחה אחרת ולא היה ברור לאן יגיע ומי יהיה אחראי לחינוכו. הילדים שבדרך כלל לא היו מורגלים להתמודד עם מסגרת משפחתית, התנתקו ממנה ונחשפו לחוסר שוויון חומרי ומגדרי. הבנים, שעבדו לרוב עבדו בחקלאות והבנות במשק בית, יצאו לאחר שנתיים-שלוש לגרעין התיישבות.

גולת הכותרת של הקליטה הייתה **במוסדות חקלאיים** כמו בן שמן ומקווה ישראל, שם עבדו הנערים חצי יום ולמדו חצי יום במטרה להקים גרעיני התיישבות. לדברי ד"ר תחיה נדיבי הורביץ, יחס המוסדות החינוכיים למה שעבר על הנערים בשואה היה דיכוטומי – חלקם נתנו על כך דגש וחלקם לא. לדבריה, החניכים עצמם דרשו להוסיף להם שיעורים, מעבר ללימודי החקלאות, ועל כך היה דיון בין המוסדות והובאו לביטוי שתי גישות חינוכיות שונות מבחינה תנועתית: לדוגמה, גישתו של המורה יוסף יעקובסון בבן שמן שעמד על כך שאין לשנות את תוכנית הלימודים, כי "חפצים אנו לחנך אותם לקראת חיי עבודה בהתיישבות השיתופית"; וגישתו ההפוכה של יהושע בכרך שאמר: "בואו נראה מה הילד עצמו רוצה, ונתייחס אליו תוך הבנת עברו". לצפייה בהרצאתה של ד"ר תחיה נדיבי הורביץ [לחצו כאן](#)

בהמשך הוקרנו שני סרטונים שסיפרו על שתי מסגרות של קליטת שורדי השואה הצעירים: האחד, **כפר הנוער בן שמן** שבו התראיין ד"ר עמיחי ברלד - בעברו מחנך ומדריך בבן שמן, שסיפר כי הכפר הקצה משאבים להקמת כפר נוער בקפריסין במתכונת בן שמן. שרית גיל שיינבאום, שהייתה תלמידה בכפר הנוער, סיפרה איך הגיעה לבן שמן בעקבות מותן הטרגי של אימה ואחותה באקוודור, ואיך הכפר השפיע על חייה ועל עיסוקיה בתחום החינוך. [לסרט על בן שמן לחצו כאן](#)

הסרט השני שהוקרן נקרא "**מקפריסין לכפר הס**", וסיפר את סיפורם של יתומים יהודים מרומניה שהגיעו למחנות בקפריסין ומשם הועלו לארץ ואומצו בידי משפחות בכפר הס. בסרט התראיינו שלושה מ"הילדים" הללו: שרה פרידמן, שאול ישראלי וזהבה ציזל, שנפגשו במחזיאון הכפר וסיפרו את קורותיהם בתקופה ההיא. [לסרט על כפר הס לחצו כאן](#)

תרומתם של השורדים להקמת המדינה ועיצובה

את המושב השלישי פתחנו בסקירתה של מנהלת בית הפלמ"ח **שירי ארליך** על הגח"ל (גיוס חוץ לארץ) - המסגרת הארגונית שהקים הפלמ"ח במרס 1948 באירופה במטרה לגייס שורדי שואה ממחנות העקורים לשירות בארץ. בינואר 1948 כשהיה צורך לגייס עוד 20,000 איש למלחמה, החליט שאול אביגור לגייס שורדי שואה ממחנות העקורים בקפריסין ובאירופה, עוד טרם עלייתם ארצה. בפועל גייסו 17,000 והפלמ"ח קלט אותם בארץ ופיזר אותם בין היחידות הלוחמות. לדברי המרצה, 716 עולים חדשים התגייסו לחטיבת הראל ששינתה את פניה מיחידה של לוחמים, שרובם חברי תנועות הנוער בלבד, ללוחמים עולים חדשים. היא גם התייחסה בדבריה למצבם החברתי של המגויסים שורדי השואה וסיפרה על סקר מטעם השירות הפסיכולוגי שנערך לאותם חיילי גח"ל. רק שליש מהם הביעו דעה חיובית על הארץ. כשנשאלו כמה חברים יש להם ביחידה - 14 אחוז ענו כי יש להם חברים רבים; 52 אחוז ענו שיש להם חברים אחדים, 18 אחוז אמרו שאין להם כמעט אף אחד; ו-13 אחוז אמרו שאין להם אף חבר. עם זאת, הסתגלותם של העולים, לדבריה, הייתה מיטבית כי "הביחד" עשה את שלו. [לחצו כאן](#) להרחבה ולצפייה

במושב זה אירחנו גם את **ד"ר רפי קישון**, בנו של הסופר והקולנוען הידוע אפרים קישון. ד"ר קישון סיפר בשפה הומוריסטית על אביו השורד שלמרות היותו איש התרבות ההונגרית האירופית שיקף נפלא בסרטיו הידועים - כמו "סלאח שבתי" ועוד - את הרוח הישראלית, ההווי הישראלי וגם את בעיות כור ההיתוך בישראל.

האירוע הסתיים ב"קול קורא", של בני דורות ההמשך, מפי חברתנו **חנה ויס** שבו נאמר בין היתר: "אנו דור ראשון, שני ושלישי, הננו חלק מתוך משפחות ששרדו את השואה ובחרו בחיים. משפחות שיצאו לדרך ארוכה וקשה ולעיתים בלתי לגאלית... כדי להגיע לארץ ישראל. הם הקימו משפחות, השתתפו בהגנה על המולדת ובעיצוב דמותה. עבורנו, שורדי השואה אינם דף בספרי ההיסטוריה אלא בני משפחותינו ואנו ממשיכי דרכם, חוליה נוספת בשרשרת הדורות... שרשרת הדורות שממשיכה לחזק, ולתרום ולהשפיע על פיתוחה, שגשוגה והישגיה של המדינה". בסיום הדברים הזמינה חנה את הציבור לשיר לחיי רוחו הנצחית של עם ישראל.

את הכנס הנחתה כתמיד חברתנו **ד"ר מרגלית גנור**, בצורה מרגשת ובנימה אישית והוא לווה לכל אורכו בשירתם הנפלאה של מנצח המקהלות והקלידן **יוסי זייפרט** ועמו הזמרת והמורה לפיתוח קול **דלית כהנא** ששרו משירי התקופה. הכנס הסתיים ב"שירת התקווה" כשעל המרקע הוקרן קטע וידאו מתוך הסרט "לא תפחידונו" ושירת התקווה של שורדי השואה על סיפונה של ספינת המעפילים בשם זה.

לצפייה באירוע כולו [לחצו כאן](#).

